

T.A. Zajkowski

”Atlas de l’anitquité chretienne”, F.
van de Meer, Paris-Bruxelle 1960 :
[recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 4/2, 413-414

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Urzędowi Kościoła. Szkoda, że autor nie opracował tutaj osobno życia codziennego zwykłych chrześcijan w oparciu o analizę dzieł Klemensa Aleksandryjskiego, zwłaszcza *Paidagogosa*, i listów św. Cypriana: dzieła te ukazują potrzeby i bolączki ówczesnego laikatu i duchowieństwa angażującego się do spraw niezwiązanych z jego powołaniem oraz postępujące wciąż zwycięstwo pierwiastka Bożego w życiu codziennym.

Dzieło K. Bausa podając szeroki materiał wskazuje na potrzebę opracowania takich zagadnień: jak odbywała się praca ewangelizacyjna św. Pawła? jak się odbyła pierwsza ekspansja chrześcijaństwa? jak się ustosunkowali chrześcijanie w Antiochii lub w Lionie do życia pogan, wśród których żyli, pracowali i z którymi byli wielorako powiązani? jakie uprawiali oni zawody? Jaka była pozycja i życie chrześcijan służących w wojsku?

Książce brak jest tablic chronologicznych, map oraz ilustracyj pomagających w zrozumieniu wielu powiązań administracyjno-politycznych.

ks. T. A. Zajkowski

F. van der MEER — Christine Mohrmanna: Atlas de l'antiquité chretienne (tłumaczenie z holenderskiego dokonane przez Denise van Weelderren-Bakelants i Pierre Golliet, ze wstępem Henri Irène Marrou), Paris-Bruxelle 1960.

Historia opiera się na datach i na geografii jakby na dwóch nogach. Postulat ten doskonale jest spełniony przez wyżej cytowane dzieło. W pierwszej części zawiera ono 42 dokładnie opracowanych map, ilustrujących stopniowe rozszerzanie się Kościoła, powstawanie stolic biskupich i patriarchatów, ośrodków życia zakonnego, oraz wskazujących gdzie i kiedy żyli pisarze chrześcijańscy. Konieczność posiadania dobrego atlasu może udowodnić następujący fakt. Znamy mniej więcej przebieg życia świętego Atanazego i nieraz obijały nam się o uszy takie nazwy jak Aleksandria, Niceja, Trewir czy Syrmium. Były one wszakże często pustym tylko dźwiękiem. Mając dopiero przed sobą mapę uświadamiamy sobie ogrom tragicznej tułaczki św. Atanazego od gorącej Aleksandrii — będącej od dawna i długo jeszcze potem centrum życia kulturalnego i umysłowego — aż po północny kraniec ówczesnego świata wśród barbarzyńskich narodów.

Na część drugą Atlasu składają się trzy rozdziały: Kościół męczenników w latach 30—313 (str. 33—57), Kościół cesarstwa w latach 313—600 (str. 58—172) i Ojcowie Kościoła i literatury starożytności chrześcijańskiej (str. 173—182). Te trzy rozdziały obejmują 614 fotografii rzeźb, obrazów, budowli, medalionów i rycin, objaśnionych częstokroć cytatami zaczerpniętymi ze znanych dzieł starożytnych i sławnymi inskrypcjami. Wzbogacają one naszą wiedzę — oczywiście tylko częściowo, gdyż nie ukazują całości — o warunkach kulturalnych świata starożytnego, w którym powstawało i rozwijało się chrześci-

jaństwo, a które to warunki ogromnie rzutują na naszą rzeczywistość.

Ostatnia część posiada indeksy: nazw geograficznych występujących na mapach i w tekście (185—205), imion (206—212), autorów starożytnych (213), fotografii (216) oraz komentarz do map (213—216). Całe dzieło jest starannie wydane, mapy są barwne na kredowym papierze, ilustracje wyraźne, przejrzysty druk, wielobarwna obwoluta i płócienna oprawa. Dobór zdjęć został podyktowany nie zmysłem estetycznym, lecz koniecznością zilustrowania postępu kultury i cywilizacji świata chrześcijańskiego z podkreśleniem każdorazowym nowych specyficznych cech występujących na przedstawianym i komentowanym zdjęciu.

Oboje autorowie Atlasu są profesorami Uniwersytetu Katolickiego w Nimègue: Christine Mohrmann jest specjalistką w filologii łacińskiej, natomiast O. F. van der Meer jest archeologiem i historykiem sztuki. H. I. Marrou podkreśla w przedmowie, że oboje autorowie są nie tylko kompetentnymi uczonymi w swych dziedzinach: są humanistami, autentycznymi spadkobiercami i kontynuatorami tradycji humanizmu chrześcijańskiego, odziedziczonych po Ojcach Kościoła.

Atlas, który został wydany w języku holenderskim, francuskim, angielskim i niemieckim, jest konieczną i nieodzowną pomocą dla historyków starożytności chrześcijańskiej i dla patrologów.

ks. T. A. Zajkowski

RELIGIOZNAWSTWO

Z cztero-i dwuletnim opóźnieniem dotarły do polskich ośrodków naukowych dwie pozycje bibliograficzne z zakresu islamistyki, które zasługują na krótką wzmiankę recenzyjną.

Y(ouakim) MOUBARAC, L'Islam, Casterman 1962, 213 s.

Autor, katolicki islamolog pochodzenia arabskiego, mający w swym dorobku liczne i cenne prace z zakresu zwłaszcza egzegezy tekstów koranicznych, szczególnie w ujęciu porównawczym z tematyką biblijną, w swej monografii syntetycznej *„Islam”* podejmuje się charakterystyki podstawowych zagadnień związanych z genezą religii Mahometa (15—51), jej doktryną (52—66), jej praktykami kultycznymi (67—96), następnie z historyczną ekspansją doktryny mahometańskiej w okresie średniowiecznym (97—103; 104—126) i wreszcie z aktualną sytuacją świata islamu, perspektywami tej religii i stosunkiem do chrystianizmu (127—206). Załączniki zawierają kolejno: tablicę demograficzną świata muzułmańskiego, statystyki dotyczące islamu w Libanie, wykaz głów-